

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr inż. Eweliny Włodarczyk – Komendy p.t. „Identyfikacja niematerialnych czynników kreujących wartość przedsiębiorstwa górniczego i określenie działań ukierunkowanych na jej wzrost”

1. Formalna charakterystyka pracy

Praca doktorska mgr inż. Eweliny Włodarczyk – Komendy zawiera 230 stron maszynopisu, przy czym :

- rozdziały merytoryczne zamieszczono na 186 stronach,
- pozostałe 44 strony to spisy rysunków, wykresów, tabel, bibliografii i załączników.

Oceniając formalnie recenzowaną pracę należy uznać, że została zredagowana w prawidłowy sposób, nie stwierdzono istotnych usterek w jej przygotowaniu redakcyjnym. Chronologia poruszanej w pracy tematyki oddaje zamierzenia Doktorantki aby całość stanowiła kolejne segmenty od przeglądu literatury na tytułowy temat, poprzez proponowaną metodykę badawczą, elementy aplikacji zastosowanej metodyki oraz wnioski wynikające z pracy.

Z formalnego punktu widzenia recenzowana praca jest dobrze poparta faktograficznie, bowiem Doktorantka posłużyła się 32 rysunkami, 16 wykresami, dodatkowy materiał zawarła w 47 tabelach. Zdaniem recenzenta z treści pracy nie wynika potrzeba nazywania jednej części graficznej rysunkami a innej rysunkami. Nie jest to wada, niemniej jednak niepotrzebnie utrudnia systematyczność w tymże materiale faktograficznym. Tym bardziej, że praca doktorska jako całość jest obszerna, w związku z czym rodzi się pytanie czy materiału faktograficznego nie można było przedstawić bardziej zwięźle. Uwaga ta jest o tyle istotna, że Doktorantka w części merytorycznej aż 84 strony przedstawia jako „Przegląd literatury dotyczącej pracy”.

Z zamieszczonego spisu literatury wynika, że Doktorantka korzystała z 133 pozycji, z czego 78 to monografie, 39 artykuły, 9 akty prawne, pozostałe 7 to strony internetowe.

Dominującą tematyką w zamieszczonym spisie jest problem wartości i wyceny przedsiębiorstwa, w mniejszym stopniu wartości niematerialnych, a zwłaszcza kapitału intelektualnego w przedsiębiorstwie. Tematyka literatury pokrywa się zatem z problematyką zawartą w tytule pracy doktorskiej a Doktorantka w sposób prawidłowy cytuje odpowiednie pozycje. W mniejszym stopniu wykorzystwała Doktorantka tematykę ściśle związaną z górnictwem, niemniej jednak można uznać jej ilość i tematykę za wystarczającą przy rozwijaniu tematyki pracy. Prawie 30% pozycji

monograficznych i artykułów to literatura zagraniczna, w większości w języku angielskim.

Zdaniem recenzenta korzystniej byłoby zamieścić tezę pracy jak również przyjęty w niej cel w osobnym punkcie, z wyszczególnieniem ich w spisie treści, natomiast Doktorantka umieściła je w nienumerowanym wstępie.

Dużo miejsca poświęciła Doktorantka uściśleniu wykorzystanych w pracy doktorskiej takich pojęć jak przedsiębiorstwo, firma, wartość, wartość przedsiębiorstwa, wartość firmy, czynniki materialne i niematerialne. W większości są to korzystne i poprawne określenia, niemniej jednak zdarzają się również stwierdzenia błędne. Na przykład na stronie 15 Doktorantka pisze : „Przedsiębiorstwo to jednostka gospodarcza tj. jednostka wyodrębniona prawnie, organizacyjnie i ekonomicznie prowadząca działalność gospodarczą. Przedsiębiorstwo posiada samodzielność ekonomiczną a także może posiadać osobowość prawną. Firma natomiast w ujęciu prawnym to nazwa podmiotu gospodarczego ujętego w Kodeksie Cywilnym”.

Tymczasem w cytowanym przez Doktorantkę Kodeksie Cywilnym w art.55¹ napisano: „Przedsiębiorstwo jest zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej. Obejmuje ono w szczególności :

- 1) oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części(nazwa przedsiębiorstwa);
- 2) własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów oraz inne prawa rzeczowe do ruchomości i nieruchomości;
- 3) prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych;
- 4) wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne;
- 5) koncesje, licencje i zezwolenia;
- 6) patenty i inne prawa własności przemysłowej;
- 7) majątkowe prawa autorskie;
- 8) tajemnice przedsiębiorstwa;
- 9) księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej”.

W chwili obecnej nie ma również prawnego pojęcia „podmiot gospodarczy”, natomiast według Kodeksu Cywilnego obowiązuje pojęcie „przedsiębiorca” określony w art. 43¹ jako : „Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art.33¹, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową”.

W art.43², § 1 napisano natomiast : ”Przedsiębiorca działa pod firmą”. Kodeks Cywilny wyjaśnia dalej jak powinna być tworzona firma (czyli nazwa przedsiębiorcy), osoby fizycznej, osoby prawnej, oddziału.

Nie można zgodzić się również ze stwierdzeniem na stronie 4 i 5: „Czynniki materialne tworzą tak zwaną wartość księgową przedsiębiorstwa.

Natomiast niematerialne czynniki-nieuwzględnione w sprawozdaniach finansowych nie tworzą wartości księgowej lecz stanowią element wartości firmy”. Cytowana bowiem przez Doktorantkę ustawa o rachunkowości, w bilansie przedsiębiorstwa wyróżnia aktywa trwałe i obrotowe.

Wśród aktywów trwałych wymienia w punkcie I. Wartości niematerialne i prawne, w tym :

- 1.Koszty zakończonych prac rozwojowych
- 2.Wartość firmy
- 3.Inne wartości niematerialne i prawne
- 4.Zaliczki na wartości niematerialne i prawne.

2. Ocena przyjętej metodologii i uwagi merytoryczne

Doktorantka pisze we wstępie, że najbardziej syntetycznym miernikiem przedsiębiorstwa jest jego wartość. Koresponduje to stwierdzenie z ogólnie akceptowalnym poglądem, że najważniejszym celem działalności gospodarczej jest wzrost wartości rynkowej przedsiębiorstwa. Na wartość przedsiębiorstwa ma jednak wpływ wiele czynników, materialnych i niematerialnych. Według Doktorantki czynniki niematerialne coraz wyraźniej wpływają na wartość przedsiębiorstwa. Potwierdza to Doktorantka przykładami zamieszczonymi w cytowanej literaturze, ale przede wszystkim własnymi obliczeniami przeprowadzonymi na przykładzie GK LW Bogdanka S.A. oraz GK KGHM Polska Miedź S.A., w których ich wartości rynkowe znacznie przewyższają wartości księgowe.

Uwzględniając ten fakt, Doktorantka sformułowała tezę swojej Pracy Doktorskiej w sposób następujący: „Zidentyfikowanie niematerialnych czynników wpływających na wartość przedsiębiorstw górniczych oraz wykorzystanie modelu pomiaru, zarządzania i raportowania kapitału intelektualnego pozwoli na zastosowanie takich strategii zarządzania wartością, które umożliwią przedsiębiorstwu górniczemu uzyskanie wyższej wartości rynkowej”.

W kontekście tak postawionej tezy, Doktorantka założyła osiągnąć dwa cele, cel naukowy i użyteczny. Cel naukowy określiła następująco:

„Identyfikacja i wyznaczenie niematerialnych czynników tworzących wartość a także ich znaczenie z uwzględnieniem specyfiki branży górniczej”.

Jako cel użyteczny przyjęła : „Zbudowanie modelu pomiaru, zarządzania i raportowania kapitału intelektualnego dla przedsiębiorstw górniczych na podstawie wyznaczonych czynników. A także wykorzystanie wyników pomiaru do budowania strategii zarządzania wartością przedsiębiorstwa górniczego tj. takiego kształtowania niematerialnych czynników aby uzyskać możliwie największą wartość przedsiębiorstwa”.

Postawioną tezę pracy jak również sformułowane cele do osiągnięcia należy uznać za właściwe w aspekcie dominującego i w tytule i w samej pracy problemu niematerialnych czynników kreujących wartość przedsiębiorstwa górniczego.

Doktorantka realizowała swoją pracę dwuetapowo według algorytmu przedstawionego na rys.1. W pierwszym etapie zdefiniowała używane w pracy pojęcia, opisała stosowane w chwili obecnej metody wyceny przedsiębiorstw, zidentyfikowała czynniki niematerialne wpływające na wartość przedsiębiorstwa, wreszcie podała metody wyceny czynników niematerialnych, nazywanych dalej kapitałem intelektualnym. Drugi etap to własna koncepcja Doktorantki o zastosowaniu właściwej metody badawczej do udowodnienia postawionej tezy pracy jak również osiągnięcia założonych celów. Z przeprowadzonej przez Doktorantkę dyskusji na temat dużej liczby czynników niematerialnych, przyjęła ostatecznie ich podział na trzy grupy; kapitał zewnętrzny nazywany również kapitałem klientów, kapitał ludzki, kapitał organizacyjny, tworzących łącznie tak zwany kapitał intelektualny. Liczącym się wkładem Doktorantki w tym zakresie jest charakterystyka tegoż kapitału, uwzględniająca specyfikę węgla kamiennego. Przykładowo w przypadku kapitału zewnętrznego zalicza otoczenie naturalne i lokalizację zakładu górniczego, mających wpływ na koszty wydobycia i w efekcie na rentowność. Podkreśla również wagę wpływu górnictwa na środowisko naturalne, czynników tworzących rynek pracy jak otoczenie demograficzne i kultura, konieczność edukacji własnych pracowników w tym zakresie. Za podstawowy czynnik uznaje klienta, którego satysfakcja pozwala na wzrost wartości przedsiębiorstwa lub też jej spadek.

Drugi element kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa górniczego określa jako: „Suma wiedzy, doświadczeń i umiejętności poszczególnych pracowników zatrudnionych w organizacji do sprawnego wykonywania zadań. A także ich zdolność do innowacji oraz umiejętność wnioskowania i podejmowania decyzji”. Dodaje przy tym, że element ten wymaga właściwej oceny pracowników jak również właściwego sposobu ich motywowania.

W obszarze kapitału organizacyjnego za najważniejszy czynnik uważa Doktorantka strategię, którą według wykorzystanej literatury precyzuje jako : „Określenie długotrwałych celów i zadań przedsiębiorstwa, wybór kierunków działań oraz alokacji zasobów niezbędnych do realizacji tych celów”. Podaje również, że można ustalać wpływ realizacji przyjętej strategii na wyniki przedsiębiorstwa według zrównoważonej karty wyników Kaplana i Nortona oceniając takie czynniki jak finanse, klienci, nauka i wzrost, wewnętrzne procesy.

Ważnym rozwinięciem powyższych rozważań ogólnych jest sprecyzowanie przez Doktorantkę metod pomiaru kapitału intelektualnego, często o charakterze niematerialnym lub trudno mierzalnym. Wykorzystuje

w tym celu dokonany przez K. E. Sveiby'ego podział tych metod na cztery grupy, w zależności od przyjętego kryterium:

1. Oparte o kapitalizację rynkową-określają różnicę między wartością księgową przedsiębiorstwa a jej rynkową kapitalizacją. Do metod tych zalicza się wskaźnik MV/BV oraz „Q” Tobina.
2. Oparte o zwrot na aktywach- zalicza się do nich takie metody jak: CIV, KCE, VAICTM.
3. Bezpośredniego pomiaru kapitału intelektualnego-pozwalają na szacowanie wartości aktywów niematerialnych przez identyfikację poszczególnych składowych KI. Po ich zidentyfikowaniu mogą być oceniane oddzielnie lub przy wykorzystaniu zagregowanego wskaźnika-do metod tych zalicza się takie jak IC, IVA, TVC, IVM.
4. Oparte na karcie wyników-do metod tych zalicza się zrównoważoną kartę wyników, Navigator Skanii, IC-Rating.

Konsekwencją tych rozważań jest przykład utylitarnej ich wykorzystania na przykładzie dwu górniczych spółek giełdowych, czyli GK LW Bogdanka SA oraz KGHM Polska Miedź S.A. Przyjęła w tym celu wybrane przez siebie trzy metody badawcze ; wskaźnik MV/BV, wskaźnik „Q” Tobina, wskaźnik VAICTM.

Własna koncepcja Doktorantki polegała również na tym, że przyjęła iż właściwa identyfikacja czynników kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa górniczego wymaga ustalenia ich decyzyjności i sterowalności. W przyjętej procedurze badawczej wykorzystwała Doktorantka badania ankietowe wśród specjalistów zajmujących się tematyką wartości przedsiębiorstwa górniczego. Uzyskane wyniki badań pozwoliły jej opracować model pomiaru zarządzania i raportowania wartości intelektualnej przedsiębiorstwa górniczego, a ten z kolei do opracowania strategii zarządzania wartością przedsiębiorstwa górniczego. Ciekawym materiałem badań własnych Doktorantki jest ustalenie stopnia ważności wybranych 25 czynników kapitału intelektualnego i ich wpływu na wartość przedsiębiorstwa oraz określenie stopnia decyzyjności wybranych czynników. Przyjęła w tym celu trzy kryteria oceny punktowej, mianowicie: zakres samych kryteriów wraz z doborem ich wag na ocenę, zakres skali oceny, sposób agregacji przyjętych wag. Wykorzystała w tym celu 45 kryteriów przypisanych wymienionym wcześniej trzem grupom kapitału intelektualnego, po 15 dla każdej z nich. Wynikiem tych prac jest podana w tabeli 41 lista 13 najważniejszych czynników kreujących wartość przedsiębiorstwa górniczego, od podejścia do pracy i motywacji ,do marki.

Istotnym wnioskiem w podsumowaniu swoich wyników podaje Doktorantka ocenę punktową wartości intelektualnej idealnego przedsiębiorstwa górniczego – 324 punkty, natomiast dla przykładowego przedsiębiorstwa liczba punktów wyniosła 205. Doktorantka wnioskuje, że przedsiębiorstwo przykładowe nie w pełni wykorzystuje swoje czynniki niematerialne.

Po przestudiowaniu pracy doktorskiej mgr inż. Eweliny Włodarczyk-Komendy nasuwa się kilka uwag o charakterze ogólnym i szczegółowym.

Do pierwszych z nich zaliczam, moim zdaniem, dyskusyjne przyjęcie problemu optymalizacji wartości przedsiębiorstwa górniczego, któremu poświęciła osobny punkt 7 pracy. Stwierdzono już wcześniej, że głównym celem przedsiębiorstwa jest maksymalizacja jego wartości rynkowej. Doktorantka wymienia ten fakt również w tezie pracy. Prawdą jest, że Doktorantka omawiając przegląd literatury podaje przykład optymalizacji wartości przedsiębiorstwa ale w zależności od satysfakcji klientów, czyli w zależności od jednej z czterech grup czynników niematerialnych. Treść całego punktu 7 nie dotyczy jednak wspomnianej optymalizacji wartości przedsiębiorstwa.

Zdaniem recenzenta końcowy punkt pracy, czyli zakończenie i wnioski końcowe są zbyt ogólnikowe, bez wyraźnego wypunktowania osiągniętych efektów czy potwierdzonej tezy.

W punkcie 2 przeprowadziła Doktorantka syntetyczny opis stosowanych aktualnie metod wyceny przedsiębiorstwa. Wobec tego można byłoby sądzić, że słusznie stwierdzony fakt wpływu wartości niematerialnych na wartość przedsiębiorstwa powinien być uwzględniony w którejś z opisanych metod. Jak zdaniem Doktorantki można byłoby to zrobić. Wiąże się to z faktem, że podstawowym materiałem warsztatowym Doktorantki są wyniki badań ankietowych, z których stawia poprawne wnioski. Są to jednak wyniki i wnioski mające charakter co prawda wymierny, bo liczbowy, ale nie precyzuje Doktorantka jak te wyniki skorelować z wartością przedsiębiorstwa, wyrażoną pieniędzmi.

Wspomniano już w uwagach formalnych o błędnym sformułowaniu Doktorantki, że tylko czynniki materialne tworzą wartość księgową przedsiębiorstwa. Jest to również istotna uwaga merytoryczna głównie dlatego, że zasadniczym wątkiem recenzowanej Pracy Doktorskiej są czynniki niematerialne. Tymczasem Doktorantka w obszernym opisie używanych pojęć pominęła istotne dla kopalni czynniki niematerialne, figurujące w bilansie, a zatem tworzące wartość księgową kopalni. Klasycznym tego przykładem jest koncesja czy mniej przypisane do górnictwa know-how.

W ostatnich latach mamy do czynienia z wyraźnym światowym kryzysem gospodarczym, wynikiem którego dochodzi do spadku wartości wielu spółek giełdowych, głównie za przyczyną czynników niematerialnych. Czy fakt ten może być oceniany poprzez badania analizowane w Pracy Doktorskiej.

3. Podsumowanie i wniosek końcowy

Przy stwierdzeniu czy Praca Doktorska mgr inż. Eweliny Włodarczyk-Komendy stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego należy uwzględnić, zdaniem recenzenta, dwa najważniejsze czynniki. Po pierwsze fakt, że Doktorantka rozważa w swojej pracy praktycznie nie uwzględniane w stosownych metodach wyceny przedsiębiorstw czynniki niematerialne. Przeprowadza bardzo wnikliwą analizę licznej grupy czynników niematerialnych i ich potencjalny wpływ na wartość przedsiębiorstwa a także metody pomiaru tych czynników. Widocznym zatem wkładem Doktorantki w rozważaną problematykę jest przede wszystkim wykazanie możliwości i potrzeby uwzględnienia czynników niematerialnych w ocenie wartości przedsiębiorstwa. Jej wkład to także wprowadzenie własnej koncepcji identyfikacji czynników niematerialnych poprzez opracowanie i przeprowadzenie eksperckich badań ankietowych. W wyniku tychże badań przedstawiła Doktorantka własny model pomiaru i zarządzania czynnikami kreującymi wartość przedsiębiorstwa a w konsekwencji możliwość opracowania strategii zarządzania wartością przedsiębiorstwa. Należy także podkreślić umiejętność Doktorantki aplikacji rozważań teoretycznych do praktyki przedsiębiorstwa czego najlepszym przykładem jest porównanie wartości intelektualnej przedsiębiorstwa modelowego z przedsiębiorstwem rzeczywistym, wskazującym na duże rezerwy wykorzystania przez przedsiębiorstwo rzeczywiste czynników niematerialnych do zwiększenia swojej wartości.

Wymieniona aplikacja prezentowanej w pracy metody pokazuje równocześnie, że Doktorantka całość swoich rozważań oparła na danych górnictwa podziemnego, w większości górnictwa węgla kamiennego, w niewielkim stopniu górnictwa rud miedzi. W obrębie samej metody badawczej wykorzystywała Doktorantka badania ankietowe przeprowadzone wśród ekspertów ściśle związanych z górnictwem. Dotyczy to treści całego rozdziału 7 pracy, w którym wydzieliła 45 kryteriów ocenianych w przemyśle węgla kamiennego. W związku z powyższym uważam, że recenzowana praca ściśle nawiązuje do dyscypliny górnictwo i geologia inżynierska a Doktorantka swobodnie porusza się w ramach tejże dyscypliny.

Biorąc zatem pod uwagę aspekt naukowy pracy, wymieniony wcześniej wkład własny Doktorantki w poruszany problem badawczy, także możliwości aplikacji metody w warunkach przemysłu górniczego uważam, że zgodnie z obowiązującymi uregulowaniami prawnymi dotyczącymi tytułu i stopni naukowych recenzowana praca mgr inż. Eweliny Włodarczyk-Komendy spełnia wymagania ustawowe stawiane pracom doktorskim i może być przedmiotem publicznej obrony.

P.T. Radzie Wydziału Górnictwa i Geologii Politechniki Śląskiej w Gliwicach przedkładam zatem wniosek o dopuszczenie mgr inż. Eweliny Włodarczyk-Komendy do publicznej rozprawy doktorskiej.

Kraków, 25.10.2011 r.

